

Любен Дилов
Зеленото ухо

1

При нормални обстоятелства не бих могъл да заподозра, че нещо друго, а не случайността ни събра тогава около една маса. С американеца се познавахме от предишния конгрес на фантастите, аз бях превел у нас три негови разказа, разменили си бяхме и по едно писъмце, така че се зарадвахме един другиму като бегли познайници, свързани обаче от общ приятен спомен. Той именно и предложи да полеем веднага срещата ни в барчето на хотела.

Избрахме си масичка, но още не бяхме приключили с взаимното разпитване за здравето, за следващата книга, когато един след друг двама души заеха останалите свободни столове. Целулоидните плочки на реверите им ги определяха като наши колеги. Пръв дойде японецът – изискано облечен, сияещ от чистота. Блясъкът на зъбите му се преливаше в блясъка на модерните очила и приятната матовост на лицето му бе непрекъснато осветена от малко екзотично сияние. Дългият, тромав, с гръмогласното самочувствие на големите нации американец беше известно име в научната фантастика, но това не го правеше надменен. Той дори попресилваше природната си общителност или пък тя имаше привкус на изкуственост, защото в нея почти не се съдържаше интерес към другия – всъщност търсеше симпатични компаньони, пред които простодушнo да се поперчи. И тогава в отговор на изящния поклон на японеца той проточи дългия си врат към ревера му, сигурно смогна да види само името на страната и викна:

– Хелоу, Джапан! Сядайте! Тук е кръглата маса на великите сили във фантастиката.

Това поласка комплекса за приобщаване към света на Страната на изгряващото слънце и нейният представител ни обля с един напевен поток от любезности на безупречен английски език. Аз повторих практичната конгресна безцеремонност и прочетох на ревера му познатото име. Бях го срещал в една съветска антология на японската фантастика, където в предговора му се даваше изключително висока оценка – оправдан, ако се съдеше по разказите в сборника. Побързах да му направя комплимент, побързах и да се похваля, че имам преведена в Япония една новелка, та по този начин да защита мястото си сред двете знаменитост.

Четвъртият стоя дълго край масата ни, оглеждайки нерешително препълнената зала. Явно не беше от „великите сили“, с което веднага

спечели сърцето ми, и аз му посочих стола до себе си, да си имам съюзник. Той се оказа от „третия свят“, както ги нарича журналистиката, така че групата ни се комплектува и политически. Това придизвика нови шеги в стила на нашите конгреси, на които освен за фантастика се говори много за екологическите и политическите заплахи пред човечеството и за участието на писателя-фантаст в създаването на едно мирно бъдеще.

Двамата за първи път присъствуваха на такъв конгрес, та разговорът, естествено, се завъртя около него. Разговор – дотолкова, доколкото ние с американеца като стари конгресисти ругаехме един през друг, а двамата новаци слушаха поозадачени.

Известно е, че трибуната на подобни конгреси се използва в повечето случаи от хора с малки творчески заложби като поле за публична изява и утвърждаване, поради което две трети от изприказваните там приказки са твърде досадни баналности. Известно е и безплодието на споровете между различните течения във фантастиката, защото всяко си има права на съществуване. Не по-малко ненужни са и дискусиите за нейното начало и границите ѝ – дали е започнала през XIX век с индустриалната революция, или още в древността, при Лукиян например. Дискусии – полезни, изглежда, по някакъв начин само за теоретиците, защото, щом признавам фантастиката за изкуство, то и при нея не може и не бива да се установяват граници и нормативи. Какво е изкуство, винаги са решавали конкретните произведения, а не съюзи и конгреси.

– Но ако не беше този конгрес сега, аз например никога не бих могъл да се запозная с вас – вметна японецът иззад екзотичното сияние на лицето си и ние с готовност се съгласихме, че има все пак полза от конгресите – и с колегите можеш да се запознаеш, и с издателите да завържеш връзки, защото и те бяха открили за себе си нашите конгреси и ги обсаждаха, за да търсят храна за ненаситните гърла на своите научно-фантастични серии.

Създаденото единомушие трябваше да се полее и ние си поръчахме още по чаша уиски, но вместо да се напия, аз изтрезнях – ако продължаваше така, нямаше да имам пари на другата вечер пак да сляза в бара. Японецът пиеше коняк, а това ме подсети, че куфарът ми горе, както на повечето българи, пътуващи в чужбина, е добре зареден с подобни питиета.

Въпреки или тъкмо заради гръмогласното си американецът не понасяше гръмогласието на другите и веднага одобри идеята ми да отидем в моята стая. В бара бе станало нетърпимо задушно. Внесяха се нови

столове, влизаха, излизаха, стърчаха прави около препълнените маси. Половината конгрес бе се изсипал вече в него, а конгресистите вдигат десет пъти повече шум от обикновените посетители. Навярно защото и интимното предназначение на всички конгреси е да пошумят около някоя кауза.

Изгряващото слънце с мила настойчивост плати цялата досегашна сметка, в замяна на което американецът пък купи бутилка уиски. Ние с представителя на третия свят, естествено, се почувствувахме повече потиснати, отколкото благодарни.

В асансьора японецът разгледа с извинителна усмивка плочката на моя ревер – да научи все пак при кого отива, но не каза нищо и чак когато аз извадих от хладилника в стаята си три бутилки – коняк, сливова и мастика – и с байганьовско простодушие занарязвах с джобното си ножче тънки парченца луканка в чинийката от чашата за вода, той се обади сияещо, щастлив навярно, че бе запомнил името ми:

– Много сте любезен, мистър Дайлъв.

Обясних му, че фамилията ми не бива да се чете по английски, а според латинската транскрипция, тоест да се произнася „Дилов“; после му разгълкувах и комичното значение за българина на това Дайлъв. Най-шумно се засмя пак американецът, макар на миналия конгрес да бе направил същата грешка и аз по същия начин да бях го коригирал.

Името ми, кой знае защо, даде повод да заговорим отново за фантастиката, но вече, не на кръчмарско или конгресно равнище, а с повече професионална интимност. Японецът не възрази на общата ни с американеца позиция, че днес сатирата е великата сила във фантастиката, само изказа едно усукано съжаление, че цялата добра японска фантастика била, общо взето, лишена от чувството за хумор с изключение на злоещия, на черния хумор. Може би поради специфични национални и социални условия тя била повече мрачна, плашеща, с уклон към мистиката и сюрреализма.

Всъщност той деликатно ни напомни, че сме пристрастни в позицията си, и аз, като домакин, се принудих да направя отстъпка. Изфилософствувах, че ако е позволено изобщо да се дели сериозната фантастика на течения и категории, то единственото оправдано деление би било на плашеща и размиваща. А върховете ѝ може би ще се издигат там, където в едно произведение биха се обединявали и двата дяла. Защото, заключих аз с нещо като афоризъм, който тогава ме изпълни със самочувствието на равноправен партньор в спора, защото, казах аз, самата природа на необичайното, на непознатото като обект на фантастиката е

такава: то или ни плаши, или ни размива; друго отношение към него не сме в състояние да имаме, докато то ни е непознато, друго отношение би издавало само, че то просто не ни е интересно.

Представителят на третия свят, който досега бе мълчал с ниското самочувствие на новак във фантастиката, реши внезапно да се включи в разговора чрез нещо като виц:

– Мистър Дилов, а как ще изгълкувате нашето отношение към това непознато нещо? Ако сте забелязали, никой още не е посегнал към него.

Той взе парченце луканка от чинийката, огледа го, подуши го, но не посмя да го налага, чакайки отговора ми. В своята полемична разпаленост бях забравил домакинските си задължения, а необичайната форма на луканката, както и миризмата ѝ навярно смущаваха моите гости. Отворих сливовата, отворих мастиката, придружавайки действията си с нужните разяснения; възхвалих и луканката като еманация на националната ни кулинария. Тримата храбро съдвкаха по парченце от еманацията, съсредоточени, сякаш заслушани в шума на устата си, близнаха от ракията и мастиката, но радващият ме ефект се получи само у симпатичния ми трети свят. Той каза, че луканката била необикновено вкусна, а ракията му напомняла някакво тяхно питие и с видимо удоволствие продължи да ги консумира. Лицето на японца засия, сякаш бе погълнал коктейл от божествените амброзия и нектар, а тънките му устни в същото време възторжено определяха този вид салам като прекалено пикантен за японския вкус; солетите и фъстъците, които бях сипал върху две салфетки, били по-подходящи към коняка, който обаче наистина бил великолепен. Американецът направо ме посъветва да си останем при уискито, а тия „национални гордости“ да запазя за по-малко талантливите конгресисти, с които ми предстоело да се запозная.

По капризната логика на асоциациите разговорът ни скочи от луканката и сливовата върху най-костеливия въпрос от теорията на литературата изобщо – националните ѝ особености. Подчертано интернационална в сюжетите и средствата си, научната фантастика – разбира се, отново имахме пред вид сериозния ѝ дял, не приключенските серии – не можеше все пак да не изявява чрез автора си и някакви национални специфики. Но какви бяха те и къде точно се съдържаха?... Въпросът засягаше всекиго от нас и веднага ни сгорещи, както питиетата, които бяха го предизвикали. Американецът обаче прекъсна новозародилия се спор с един удар по масата:

– Слушайте, фантасти! Я вместо да дрънкаме теоретични глупости, да седнем и да напишем по един разказ с общ сюжет! Без състезателен

характер, само да видим дали наистина ще се изявят тия дяволски национални особености.

Както бяхме си пийнали, идеята лесно и лекомислено ни въодушеви и ние веднага се захвем да съставяме условията. Най-напред осъзнахме все пак, че не ще намерим време в четирите конгресни дни с тяхната програмна претовареност да напишем истински разкази, и се споразумяхме (предложението беше мое) всеки да разкаже своя версия на една и съща загадка. Щяхме да се събираме вечер по за един час в моята стая, да изслушваме поредния вариант. За реда хвърлихме жребий. Остана най-мъчното – изборът на сюжет, но понеже с изключение на младия мъж от третия свят бяхме все рутинирани съчинители, а и подходът към сюжета във фантастиката по начало изисква известна рационалност, умовете ни бяха достатъчно школувани, та да не протакаме работата. Тръгнахме по метода на елиминирането, за да избегнем донякъде баналността. Пак аз предложих да изключим участието на Космоса и чуждите цивилизации и се съгласихме действието да се е зародило и да се развива на Земята. Загадката обаче трябваше да бъде такава, че да дава на всички ни еднакви отправни точки за фантазиране. И тогава японецът предложи Великденския остров с неговите неразгадани още каменни статуи. Приехме и той веднага се зае да резюмира онова, което задължително трябваше да отбележим в своите нови хипотези. Оказа се, че бил ходил там; някаква американска туристическа агенция организираше самолетни излети от Япония до Великденския остров.

Всички бяхме чели по нещичко за тоя остров – най-вече книгата на Хейердал, който със своя „Кон-Тики“ бе се опитал да докаже, че на този остров са пристигнали с подобни салове от Южна Америка група бели мъже от неустановена засега висока култура. И че туземците са ги посрещнали и изпратили като богове, а статуите били издигнати в тяхна чест. Дългоухите – така ги наричали туземците не само на острова, но и в Перу.

Островът е открит през 1722 год. на Великден, затова е кръстен Пасха (Великден), разказа ни японецът с екскурзоводска добросъвестност. Той е гол, почти изцяло покрит от застиналата лава на вулкана Рано Рараку. Самият кратер на вулкана представлява огромно, някак внезапно изоставено ателие, където лежели, стърчели наполовина от камъка или само били очертани стотици недовършени статуи. Общо се наброявали към шестстотин, готовите – над двеста – стърчели покрай брега с лице към океана. Туземците, които се казвали рапануи, не знаели нищо определено за произхода им. Прадедите им също не са могли да

видят никъде наоколо толкова различни от техните лица, защото най-близката суша била на четири хиляди километра. Каменните статуи представлявали портрети на съвсем друга раса: дългоглави гиганти с дълъг прав нос, с тънки устни и хлътнали под ниски чела очи, с необикновено дълги, провиснали уши. А за какво изобщо са създадени, си остава напълно неясно. За такъв малък остров, който според археолозите от хилядолетия е бил гол и непродуктивен завинаги малобройното му население, биха били достатъчни няколко статуи, ако това са ритуални изображения на божества. Столетия е трябвало да минат, за да бъдат построени, и то с нечовешки труд, ако действително са издялани с ония каменни длета, които Хейердал е открил в кратера на Рано Рараку. Японецът беше видял длетата и каза, че според него е почти невъзможно да са издялани с тях тези по десетина метра големи статуи от твърдата вулканична скала. Невъзможно било най-вече без по-висша техника да се отсекаят огромните късове от склоновете на вулкана. А и как са ги пренесли после до брега, когато на острова почти липсват дървета за греди, как са ги изправяли? Преданията на туземците били не само противоречиви, но и досъчинени в угода на изследователите и туристите. Сред тях се откроявало някакво божество на име Макемаке; думата означава „жител на въздуха“...

Аз го прекъснах с предложението да не се интересуваме в случая нито от преданията, нито от хипотезите на учените, защото това би ни попречило да създадем собствени фантастични хипотези. Някой се оплака, че изобщо хипотезите на учените във всички области си оставали чиста фантастика, докато не бъдат потвърдени, но въпреки това ги уважават като учени и не им се сърдят, когато хипотезите им бъдат опровергани, докато нашите фантастични хипотези никой не вземал на сериозно. Американецът пък стигна до твърдението, че цялата историческа наука била фантастика, само че лошо съчинена. И че истинският фантаст не бивало да обръща внимание на новините в науката, а само на проблемите ѝ, защото, докато успее да осмисли белетристично някоя нова теория, тя вече ще е отхвърлена от още по-нова. Изобщо човешкото познание се било вече напълно релативизирало...

Посмяхме се и щяхме да подхванем нова дискусия, ако деловият японец не бе настоял да приключим, като се спрем поне на три задължителни елемента: името Макемаке, прозвището „дългоухите“, тоест дългото ухо на хората от неизвестната раса, и това, че работата в кратера съвсем очевидно е била прекъсната от някакво внезапно настъпило събитие. В останалото всеки да бъде свободен да фантазира или да

използува неща от общите ни знания за острова.

– Хей, мистър Джапан – възбунтува се популярният ни американски колега. – Вие сигурно си импате вече готов разказ, щом сте били на острова. Хайде, разправяйте го!

Той и в началото бе наругал жребия си пръв да изложи своята версия, но японецът ни увери с честната си дума, че изобщо не е мислил да пише нещо за острова, а ние двамата от малките страни и най-вече аз, комуто бе се паднало да разказва последен, се възпротивихме против всяка промяна на реда. В отговор на това американецът се разсърди и ни заяви, че му се налагало тогава веднага да си тръгне, защото, ако сме продължели да пием, щял да стигне до хипотезата, че тия статуи не са никакви статуи, а шестстотин бутилки, наредени по тезгяха на бар „Великден“.

2

На другата вечер, в определения час, американецът се развика още от вратата, сякаш не бе прекъсвал пиянската си сръдня:

– Нищо не можах да измисля! Нали съм някаква знаменитост, цял ден ме въртяха издатели и журналисти. Устата ми пресъхна да давам интервюта, че и мозъкът ми пресъхна, пък за хумора да не говорим.

Той се тръшна на кревата ми, а след това направо се и излегна. Добре, че поне изхлузи обувките си. Знаменитост – какво да го правиш!

– Ще почакаме в почтително мълчание – рекох аз, вадейки от хладилника недоизпитата бутилка коняк. – Един фантаст от вашия ранг би трябвало да може за петнайсет минути...

– Тогава ще почакаме тия петнайсет минути вие да съчините верси-ята си – изръмжа той от възглавницата.

Отвърнах му, че в Европа американците се славят ако не с друго, то с почтеност при облозите, но веднага се поправих: щом искаме да проверим само дали се отразява националният дух в произведението на фантастиката, то колкото по-спонтанна е съчинената история, толкова по-достоверна в това отношение би трябвало да бъде. „Почвайте, запоядах му накрая, тая вечер, знаете, сме на прием у кмета на града.“

Другите мълчеха неловко, готови да отстъпят, но на мен ми беше приятно да поиздевателстам над него. Първо, грубоватата безцеремонност в отношенията ни бе наложил той, и второ – има нещо, което безспорно е във връзка с националното: иначе плах и естествен по произход, в чужбина или на такива международни срещи аз ставам едва ли не дързък. Навярно защото инстинктивно се осъзнавам като представител на своя народ, чието самочувствие съм длъжен да покажа на света.

Отвъдокеанската знаменитост изпъшка драматично, гаврътна чашката с коняка, която бях пхнал в ръката му, и се загледа в опразненото й дъно, както се гледа на кафе.

– Е, добре. Да чуем какво ще излезе... – рече тон, сякаш друг щеше да му го разказва. – И така... като страдащ от известна доза нарцисизъм аз засега виждам само себе си. Какво виждам?... Виждам се, естествено, млад, хубав, още неопорочен, по-скоро съзнателно опазил се от пороците на нашето време, заравяйки главата си в миналото на тая нещастна планета. И не защото съм си въобразил, че миналото ѝ е по-чисто от настоящето, или пък че ще науча кой знае какви мъдрости, съвсем не.

Просто се ровя в него, защото единственият друг път на такова бягство, който днес поемат моите желаещи да избягат връстници, е алкохолизъмът и героиновата нирвана...

– Да, така е – въздъхна американецът и рбът на празната чаша потъмня от дъха му, – затова и аз се намирам не из младежките вертепи, не из дискотеките, а с палатка и спален чувал на Великденския остров. Стотината туземци са се позамогнали от туризма, построили са си къщите по нареждане на ЮНЕСКО по-далеч от статуите и само си пекал коремите на слънце или разправят врели-некипели на туристите. Нищо достоверно не може да се узнае от тях, а няколкото плочки с надписи си остават неразчетени...

– А – възкликна японецът. – Знаехте ли за плочките?

– Какви плочки? – попита американецът, разбуден от унеса си.

– Вчера пропуснах да ви кажа. Намирани са дървени плочки с някакво писмо, приличащо външни на китайското. Туземците са ги носели на врата си като муски, без да знаят какво пише на тях. Но и учените още не знаят.

– Още по-добре, щом има и плочки, макар... сега да не знам какво да правя с тях. – Той дълго мълча и ние се убедихме, че действително в момента съчиняваше историята си. – Аз не съм чак такъв специалист. Някакъв специалист дори не съм. Е, вярно, прочел съм туй-онуй за острова и каменните му гиганти, но се надявам повече на собствените си очи и на вдъхновението. А цялото ми занимание, както казах, си е чисто любителство и като всяко хоби представлява за мен приятно бягство от редния ми дом, където не се говори за нищо друго освен за пари и за трудностите, които среща дребният бизнес на баща ми в поредната икономическа криза...

Аз кимнах насърчително – от романа и разказите му, които бях чел, знаех, че той е сред най-яроствните социални критици в американската фантастика, а винаги е приятно да се потвърди някоя готова твоя представа. Той обаче не забеляза реакцията ми. Продължаваше да вижда само себе си и носталгията си по чистата младост, защото, след като си станал знаменит и богат, какъвто беше той, нарцисизмът е най-безобидната болест, която може да те хване.

– Не, и от покварените туземци се държа аз настрана. Разпънал съм палатката си в кратера на Рано Рараку... Нали така се казваше? Храня се с консерви, варя си чорба на газов котлон и бягам, щом се зададат туристите. Завирам се някъде да спя, а през нощта, когато диханието на океана около малкия остров остане единственият шум, аз тръгвам с

фенера си около статуите. Оглеждам ги, меря ги, разпитвам ги. Отгдете се взели, мили мои? Няма ли да ми го кажете най-сетне? Само на мен! Никому няма да издам тайната ви, кълна се! Защото тя не е нужна на тия, дето прелитат тука да ви позяпат; те идват само за да снимат себе си край вас, като себедоказателство, че са по-умни и по-красиви. Узнаят ли я, туристическата агенция ще фалира или ще тръгне да търси други загадки. Хайде вие, каменни мистъри, отворете тая тънка, стисната уста! Кой сте вие? Защо са ви такива дълги носове? Защо са ви такива големи ушите? – питам ги аз, както Червената шапчица пита преоблечения като баба й вълк. Да, така ги питам и с треперлива напрегната сладост очаквам великата тайна да отвори внезапно своята бездънна паст и да ме погълне...

Спогледахме се с японеца, едновременно оценили метафората му и тая „напрегната сладост“, с която човек винаги се е изправял пред голямото познание.

– Мълчите, сърове – почти извика американецът в искрен гняв. – Да не искате да ме убедите, че и вие вярвате във фантазмагориите на нашите археолози? Или просто като всички хорица сте се примирили с миналото, което са ви съчинили историците? Ей, ти там, големият, я се виж колчав си дангалак! Мислиш ли, че някой те е издялал с това каменно длето? – викам аз и им показвам единия от клиновете, които съм намерил в кратера-ателие. – Та нали самият аз десет дена чуках с него до умопобъркване по лавата, която ви е родила! И десет сантиметра не издълбах! Но да речем, че с многогодишен робски труд са издяляли симпатичните ви мутри, как и с какво тия мързеливи туземци, които не са познавали друго освен каменните сечива, ще изрежат от скалата десет-двайсетметровите блокове? А в кратера още личат местата, откъдето са изрязани недовършените ви събрата. Кажете де!... Дайлъв, дай коняк! – поиска той подкрепа в поредната си засечка.

Скочих да му наляя и той веднага отпи една глътка, поколеба се, реши, че ще му пречи да крепи чашата над корема си, и я доизпразни. Засмя се:

– Какво прави писателят, когато изведнъж няма какво да каже? Много просто – описва природата. Тоя номер винаги минава. И аз на това място май ще трябва да ви разкажа как грейт тихоокеанските звезди над мен, как се потя в космическото дихание на прилива, как се терзя пред вкаменената тайна и така нататък. Но ми е неловко, защото вие сте професионалисти и можете и сами да си представите пейзажа. Само ще ви кажа, че съвсем не се терзя. Напротив, много ми е приятно да се

шляя между статуите в топлата нощ, да лежа, да гледам звездите, да слушам океана и да си фантазирам разни съдби, весели и страшни, за моите каменни любимци. И съвсем, съвсем не бързам да узная тайната им, защото, представете си, че внезапно я узная... Какво ще правя после? Съгласете се с мен, драги колеги; та ние, хората, всъщност само се преструваме, че търсим истинските истини, обективните, както ги наричат учените глави. Една истина, в която не сме вложили поне мъничко от себе си, в която не сме капнали поне капчица от своето въображение, такава истина винаги ни е неприятна. Пък, така или иначе, принципът на удоволствието е, който движи механизмите на живата материя във Вселената. Убедихме се вече какви истини ни донесоха науката и техническият прогрес. Не, най-добрите истини винаги ще ни открива не науката, а изкуството! Така че аз се изтягах на края на спалния чувал и с превелико удоволствие разкривах на старите звезди своите млади истини за тях, а те ми намигаха весело: Така е, браво, младеж, карай по-нататък, слушахме те...

И ето, в такава една нощ на дъното на кратера Рано Рараку, когато си лежах край палатката, вперил сънливи вече очи към небето, то изведнъж се озари от краткотрайно заслепяваща светкавица, сякаш нажежен метеор мина над самия кратер. После в падналия мрак над очите ми аз дочух странен шум. В кратера нощем не идваше никой, туристите отлитаха още същия ден към плажовете на другите тихоокеански острови, защото на Пасха бе забранено да се строят хотели. А домашните животни на туземците знаеха, че не ще намерят нищо в тия пущинаци. Не че се изплаших, но все пак прилекнах зад един от недовършените идоли, чийто дълъг нос стърчеше като вълнолом в топлите нощни изпарения, утаяващи се в дъното на кратера. Реших, че сигурно са крадци, дошли да търсят клинове, защото и те бяха се превърнали в скъпо заплащани сувенири. ЮНЕСКО едва успя да спаси двайсетина за музеите. Понадигнах се да ги видя, съобразявайки какъв урок да им дам с нещо колкото се може по-мистично, и...

Колегата от третия свят треперливо си пое дъх. Американецът също го чу и рече, без да се обръща към нас:

– Уплаших ли ви? Не бойте се! Сега не съм в състояние да измисля страхотни. Това бяха просто тримата пилоти от летящата чиния, кацнала на отвъдния склон на кратера, та да не я забележат от летището.

– Хей, Америко – възмутих се аз в неговия стил. – Дай нещо по-малко изтъркано! Аз самият имам поне десет разказа с летящи чинии.

Покрай мен се окуражи и деликатният японец:

– Условието беше да не намесваме Космоса.

– Космосът е и на Земята – озъби ни се американецът. – Трябва да знаете, че аз съм член на официалната комисия, която се занимава с неидентифицирани летящи обекти. Виждал съм ги на стотици снимки и филми, проследявал съм полета им на радиотелескопна антена и вярвам в тях. А щом вярваш в нещо, то за теб е истина, не е фантастика.

Примирихме се и той, след като си поиска нова глътка коняк, загдето сме го ядосали, продължи:

– Бяха от грамадните. Според сведенията на очевидците, доколкото може да им се вярва, разбира се, те били различни на ръст. Тези бяха над триметрови великани. Но тогава аз бях още млад и още не бях член на комисията за НЛО, затова като трезво чело на Новия свят ги взех за крадци, преоблечени, качили са на кокили, та да плашат туземците-пазачи. Походката им беше доста кокилеста. Ето защо сам се направих на призрак. Нахлузих спалния чувал на алпинисткия си бастун, размахвах го по корема на каменния великан, пластмасата му зловещо засъска, аз заръмжах с всички сили в нещо средно между воя на койот и плача на хиена. Великаните се извърнаха към мен. Нищо друго не направиха, но аз изведнъж се сковах, както вирех с две ръце тежкия чувал във въздуха. Пълна парализа на тялото! По-неподвижен станах и от каменните островитяни...

Аз отбелязах в себе си, че за по-лесно той преразказваше приказките на ония, които уж се били срещали с летящи чинии. Мотивът за временната парализа също ми беше познат, но не го прекъснах отново, защото все още се надявах, че той ще измъкне нещо по-интересно от тая банална история.

– Иначе възприемах всичко – добави той, след като поразмисли докъде да доведе загадъчната парализа. – Мозъчните ми токове се движеха свободно, тоест сковаваше ги още само ужасът. Тримата пеликани се приближиха към мен. Бяха в скафандри, лицата им не се виждаха, но силуетите им категорично ги определях като хуманоиди. Един глас с доста машинен звук ме запита на родния ми език: „Какво искаш от нас?“ И да знаех какво искам, не бях в състояние да им го кажа с неподвижния си език. Продължавах да стърча като градинско плашило – с вдигнатия спален чувал. Те разбраха най-после положението ми, защото след като повториха въпроса си, пак така изведнъж отмалелите ми ръце паднаха надолу. Чувалът изпляска върху легналия каменен островитянин.

– Нннищо... – заекнах аз.

– Защо тогава ни извика? – попитаха ме. Размахването на чувала

бяха изтълкували навярно като повик. Явно не се канеха да ми направят нещо лошо и аз бързо се свързах. Впрочем исках... Простете, не е нищо, но се уплаших, като ме парализирахте така... И те съвсем по човешки ми се извиниха. Направили го били рефлексивно, преди да познаят, че съм човек. И ме успокоиха: нямало да има никакви вредни последици за мен. Исках... исках да ви попитам – рекох аз тогава бързо, без още да съм намислил какво. Прекъснаха ме: Контактът с човечеството още ни е забранен, но понеже се чувстваме виновни, бихме отговорили на един въпрос, стига да не е в разрез с нашата космическа харта. Ако се каниш да ни питаш какви сме, откъде сме и така нататък, дори да ти отговорим, после ще го заличим от паметта ти. И така един въпрос, без гаранция за отговор!

Американецът надигна глава от възглавницата и драматично се почеса по тила, изигравайки ни затруднението на своя герой. Ние, естествено, знаехме какъв ще бъде въпросът, но чакахме отговора и напрежението ни си беше истинско, въпреки примитивната му от професионална гледна точка хватка.

– Дааа... Какъв можеше при такова положение да бъде въпросът? Един-единствен: Кажете ми тайната на каменните човеци! Щом сте тук, сигурно я знаете. Те не ми отговориха веднага; изглежда, се посъветваха помежду си, но аз нито чух нещо, нито долових движение в грамадните им туловища. После все същият глас се обади: Ние за пръв път идваме на острова, от любопитство да видим мястото. А историята е твърде стара и ще ти я разкажем, ако се задължиш да не я използваш никъде и за нищо, нито за научна кариера, нито за печелене на пари. Иначе ще я заличим от паметта ти.

Побързах да ги уверя, че наистина се интересувам само лично от нея, че такова е и моето становище, просто едно хоби и така нататък, заклек им се, както бях се клел на самите статуи. И използвах момента да добавя един подвъпрос: Кой е Макемаке?

Наш сънародник – отвърна веднага гласът. И нещо като вашите търговски фирми. Туземците обаче са придали на името му друго значение – на човек, живеещ във въздуха. Дотогава те не са нмалм понятие за такова нещо, защото не са и виждали летателни средства с хора... А какво е направил той? – попитах задъхано, боейки се от пестеливостта на информацията им, но гласът... Казвам „гласът“, защото шлемовете и неподвижността им не издаваха кой от тримата говореше с мен. Та гласът все така безизразно ме сръза: Зададе вече въпроса си, а ние ти отговоряме. Историята е станала по времето на ранния стадий на вашата

цивилизация, в един по-ранен и за нас стадий. Макемаке е бил от първите, които са посетили Земята. И тогава, както казвате вие, Земята излязла на мода при нас. Макемаке бил хитър и престъпен ум. Той основал предприятие, което доставяло от Земята разни природни забележителности и изделия на примитивните народи. За да спази все пак донякъде закона за невмешателството в работите на другите цивилизации, той разположил предприятието си на този остров, далеч от континентите. А туземците превърнал направо в роби. Изрязвал с наша техника, разбира се, късове от скалата, моделирал ги най-общо като човечи, после принуждавал туземците да ги доочукват с каменни длета и чукове, та да им придаде автентичен вид. Иначе това си е било чисто фалшификаторство, съвсем чуждо на действителното творчество на туземците. И истинско престъпление, защото заблуждавало нашите прадеди да си мислят, че така изглеждат хората от планетата Земя. Нашите глупави прадеди обаче много си харесвали каменните човечи, виждате, че са и направени като за нашия ръст, поставяли ги в градините си за украса и както казвате вие, земляните, плащали луди пари за тях, та фирмата на Макемаке процъфтявала. Със специални товарни космолети той докарал стотици такива статуи на нашата планета. Тук и там още може да се видят на градините, макар отдавна да знаем, че са фалшификати...

Но защо... – прекъснах аз въпроса си, сетил се, че нямам право. Какво защо? – попита ме гласът и аз се окуражих: Защо с такива носове, защо с такива уши? Не е ли могъл да откопира истинския вид на туземците? А ми се щеше да добавя: толкова бездарен скулптор ли е бил? Гласът все пак отговори на допълнителния ми въпрос: Казахме ти, че Макемаке е бил хитър спекулант. Допълнително е повишавал интереса към произведенията си. Органите на този род сетива у нас са вътрешни. Естествено е тогава да се засили любопитството на някогашните невежи богаташи у нас към тия външни органи на чуждата цивилизация. Затова той нарочно ги е уголемявал... Но нещо все пак му е попречило, подхвърлих аз, решил да си послужи също с малко хитрина, та да изкопча още сведения. Гледам, работата тук някак внезапно е била прекъсната, стотици статуи са останали неоткарани, недовършени...

Щяхме да ти го кажем и без да ни питаш, сряза ме отново гласът. След време у нас се извършва революция. Тя премахва частната собственост и с най-строги закони забранява да се внася с ненаучна цел каквото и да било от другите планети. Още по-строго забранява и всякакво вмешателство в живота на другите цивилизации, докато те сами не станат годни за полезен контакт с нас. Всички, които дотогава са вършели

пакости по другите планети, били наказани доста жестоко, както става при всяка революция. Изпатил си и вашият Макемаке – завърши гласът и макар да си беше все така машинно равен и емоционално пуст, стори ми се, че усетих доволен смях или подигравка в това „вашия Макемаке“.

– Край на контакта!

Благодаря, рекох, благодаря ви! И бях сломен не толкова, че не ми дадох да попитам за каквото и да било друго – защото, естествено, ми се искаше да питам още за хиляди неща, – колкото от примитивната грубост на цялата история. Та представете си, драги колеги, моето влюбено въображение беше съчинило за нашите каменни човеци толкова приказки, коя от коя по-красива, по-фантастична и мъдра, а изведнъж – да те ударят така с една съвсем нашенска си простачина!...

– В България имаме една поговорка: „С нашите камъни по нашите глави“ – обадих се весело аз.

– Чудесно – зарадва ѝ се той, но или не бе свършил, или не бе удовлетворен от края на съчинението си, защото веднага притвори очи и ни принуди отново да очакваме. – Не мога ли все пак още нещичко да запирам – почти изплака младежкото ми желание да чуя и нещо хубаво, нещо по-различно от земното. Какво например? – попитаха ме и ми се стори, че отново ще отстъпят. Защо? – задъхах се аз в неоформения си още въпрос. – Защо вие... Единият от тях обаче вдигна ръка, сякаш да ме възпре, а гласът ме прекъсна безжалостно. Не, умът ти е прекалено спекулативен! И в следващия миг аз отново се вцепених, само че още по-страшно отпреди. Сега и сетивата ми бяха мъртви, после умря, изглежда, и мозъкът ми, защото нищо повече не видях и нищо повече не възприех. Цялата Вселена бе изчезнала внезапно за мен или пък аз от нея...

Не помня колко е продължило това ми състояние – часове или минути. От вцепенението като че ли ме освободи не друго, а предутринният студ, който на този гол остров е твърде жесток. Потреперах, усетих го, пак потреперах и се събудих. Не знаех защо се намирам на това място, не знаех за какво стърча така наред недовършените статуи, а не в спалния си чувал, който пък необяснимо за мен лежеше, нанизан на катераческия бастун върху корема на близката статуя. Само имах усещането, че ми се е случило нещо страшно. Увих се в чувала, седнах на един камък и зачаках изгрева. Чаках го да ме стопли, да стопи и ледената кора върху мозъка ми. А изсветляването на небето само засили у мен усещането, че през тази нощ съм сънувал или узнал по някакъв друг начин ако не жадуваната тайна, то някаква друга голяма истина, че

каменните великани може би най-после са отворили уста да ми я кажат, а аз съм я проспал или забравил и завинаги съм я загубил. Заплаках. От студ заплаках и от отчаянието, и от безсилието си пред тайната. Най-вече от него, защото сега всъщност осъзнах истинските размери на своето безсилие и евтината си момчешка игра с голямото мълчание на камъка.

Плаках и треперах, докато слънцето изгря, а заедно с него ме озари и тъжното, но не отчайващо просветление, че всъщност нищо страшно не бе ми се случило в тази нощ или нищо по-страшно и по-необикновено от усещането, че младостта ми се е сбогувала с мен. Скатах решително палатката, събрах багажа си и подсмърчайки храбро, тръгнах да чакам самолета, та да ме върне при дърдорещите човеци, при ония, които са престанали да плачат пред тайните. Все още объркан обаче, изкачих кратера откъм противоположната му страна, а там съзрях нещо, което предния ден го нямаше. Голяма площ от склона му изглеждаше като прясно обгорена, в праха над каменната лава чернееха отпечатыци от нещо тежко, тонове тежко. Встрани от обгореното голите преди скали пък бяха засипани с някакво подобие на мъх. Попипах го, размазах щипка между пръстите си – зеленикаво до сиво, то беше лигаво, меко и се разтегляше на влакънца. И както недоумявах над него, защото никъде на острова не бях попадал на подобно вещество, внезапно си спомних срещата с тримата великани от летящата чиния. Те просто застанаха в съзнанието ми, изскочили кой знае из каква асоциация, можех да ги разгледам, помнех и че съм разговарял с тях, но толкова! Въпреки обещанието си, въпреки клетвата ми в последния миг те все пак бяха изтрили разговора от паметта ми.

Тръшнах се отново на камъните заедно с раницата в очакване отново да заплача – този път заради недоверието, което бяха проявили към мен. Но сълзи не се появиха в очите ми, изсуши ги ожесточението и сякаш изостри способността им да виждат. Непознатото вещество бързо и безследно се стопяваше, сякаш полегатите слънчеви лъчи го изблизваха от скалите. Трескаво го засъбирах с шепи. Напълних котелната, в която си варях чорба, напълних термоса и две пластмасови торбички, напрегнато съобразявайки как по-добре да го съхраня. Бях чел по вестниците, че веднъж са намирали някакво вещество, което изпускали летящите чинии при отлитането си, но им се било изпарило в лабораториите. Бяха му измислили и име – идиотското име „Ангелска коса“...

Американецът скочи неочаквано от леглото, изправи, както ни се стори сега, наистина великански ръст край стола на дребничкия японец и дрезгаво се изсмя. После вдигна пророчески показалеца си:

– И така, приятели, приближава най-после законният хепиенд. Аз се върнах в Америка, разказах за тая си среща пред всички канали на телевизията и пред скъпо плащащите вестници и списания, написах книга за нея, грамче по грамче продадох ангелската коса на научни институти, университети, държави и станах известен и богат!

Японецът изръкопляска край корема му с изящните си матови ръчички. Третият свят рече: Браво! Аз рекох: Добре! Японецът обяви с реферска добросъвестност: Правилата бяха спазени, трите елемента – разработени и разгълкували.

– А четвъртият? – попита американецът.

– Четвърти задължителен нямаше.

– Националното?

Засмяхме се. Аз, чувствайки се най-близък с него, казах:

– Повече не може и да се желае. С едно малко изключение: социалистическата революция май още не е тема на нацията ви.

– Каква социалистическа революция? – учуди се той, сякаш ония от НЛО бяха изличили паметта му.

– Иначе е хубаво, че я пренесохте дори и в Космоса.

Той продължи да се хили с непресторено удивление.

– Нима съм казал социалистическа? Може да е екологическа, може да е просто революция в познанието за Вселената, революция на мъдростта.

– На социалистическа приличаше – настоях аз. – Експроприация на частната собственост...

– Ей, българино – прихна той. – Вие можете да вкарате човека в бяла! Не помня такова нещо. Нищо не помня! Също както и героят ми. Всички отново завършва с незнанието, с нашето безсилие пред истинските тайни.

Но аз бях настроен заядливо – може би защото още няха собствена версия или пък му завиждах на лекотата, с която импровизира един почти завършен композиционно и идейно разказ.

– Ако речете обаче да го напишете, не трябва да е от първо лице. Ще има противоречие, нелогичност – хем разказва историята, хем тя е заличена в паметта му.

Американецът примига насреща ми:

– Та аз и не мисля да я пиша! Такива примитивни фантастики – пфу! Пък и те не се котират на нашия пазар. – Той отново са засмя, този път с едно гръмогласно облекчение и тръгна към вратата. – Хайде, че тукашният кмет вече изгаря от нетърпение да каже „добре дошли“ на

фантастите от целия свят!

3

На следващата среща японският ни колега се яви в още по-елегантен костюм. Съсредоточен, като че ли му предстоеше да изнася важен доклад, той не реагираше на дърдоренето ни, съдържано пренебрежна и опитите на американеца да го дразни:

– Бях на първата световна среща на фантастите по време на Световното изложение в Осака. Тя, цялата ваша Япония, е една фантастика. Бедата е, че е решила да прилича на бялата цивилизация. Ако беше си останала вярна на себе си, нямаше нужда да търсим из Космоса чуждите цивилизации...

– Стига вече! – позволих си аз като домакин да му се скарам. – Има думата колегата от Япония.

Той направи кратко предисловие. Приел с готовност моето предложение да не намесваме Космоса в нашите земни дела, защото такива били и неговите възгледи – отхвърлял всякакви хипотези, като спекулациите на Деникен например, че на земята са идвали хора от чужди светове и те са ни научили на ум и разум...

– Точно така – въодушевих се аз. – Докато не се докаже недвусмислено, че действително е идвал някой да ни помага, аз ще третирам такива идеи като обида за човечеството и като лична обида. Да твърдиш, че Леонардо да Винчи бил изостанал член на нечия експедиция е самооплюване. Ние просто не сме изучили още, както трябва, еволюцията на човешкия дух, не познаваме и историята си. Според мен тази еволюция върви самостоятелно, извършва се по свои си закони в главите на отделните хора, не по законите на социалното и техническото развитие, макар да е и свързано с тях, разбира се, но не с подчинена връзка. Както е може би в изкуството. Затова и едно велико откритие често се появява далеч преди хората като маса да имат нужда от него, далеч преди да могат да го разберат. Кант създаде по-точна теория за Слънчевата система, без да е излизал от Кьонингсберг, без да е професионален астроном. Сигурно ви е известно, че корекциите, които е направил Лаплас, за да си прикачи името към Кантовото, сега се оказват погрешни, философът е бил правият, не астрономът. Айнщайн също не се нуждаеше от телескоп, за да извърши революцията си в космогонията. Затова и древните мъдрци са знаели толкова много за Вселената. Още Зенон от Елея е формулирал повечето проблеми на днешната космогония. В скрижалите на Хермес

Трисмегист, презрения дядо на астрологията, се съдържат всички основни закони на диалектиката, с която днес подхождаме към тайните на Космоса и човечеството. И не защото някой им ги е насипал в главата! Впрочем аз самият имам на съвестта си същия грях. Първият ми фантастичен разказ някога третираше мотива, че друга цивилизация е дала знанията на Шумер и Акад, но оттогава...

– Стига вече – отмъсти си американецът. – В други ден ще те слушаме.

Извиних се на колегата ни, който учтиво, без да показва нетърпение, бе кимал с глава на с нищо непредизвиканата от тях моя полемична страст.

– Радвам се, че мислим сходно – рече той бързо и небрежно, за да не изтърве навярно избрания тон на разказа си. – Затова и моите герои не са от другите звезди, нашето слънце си ги е родило някога, много, много отдавна, още в ерата, когато по Земята са се разхождали гигантски влечуги, а и във въздуха ѝ са се реели крилати гущери. В онова време на невиджан разцвет, когато всичко е избуявало в пищни цветове и разточителни размери. В оня неповторим връх на развитието на планетата, след което е започнал нейният упадък...

Японецът се облегна в креслото, спусна тежките си клепачи, лицето му още повече омекна в познатата, сякаш неземна източна доброта – един малък Буда седеше сега в моята хотелска стая и тихо пееше на своя пеещ английски някаква странна праистория.

– Тогава трябва да е било, защото и моите герои са грамадни, и те умеят да летят. Не, не са птици, нито крилати гущери, истински хора са – една необикновена човешка раса, непонятна за днес, но логична за онова време, когато може би и земното притегляне е позволявало по мочурливата земя да се разхождат такива гиганти като диплодока и зауролофа. Всъщност те нямат крила и ако днешното човечество пази в клетъчната си памет спомена за тях, то е принудено да им пришива във въображението си ангелски криле, защото иначе не може да си ги обясни. Те просто живеят повече във въздуха. Макемаке – жителите на въздуха – така ще ги нарекат милиони години по-късно другите хора.

Те слизали и на земята, разбира се. Тогава стъпвали предпазливо с едрите си нежни ходила, трмаво се навеждали, за да измъкнат от влажната пръст някой особено вкусен или лечебен корен, но храната си намирали обикновено по върхарите на също така гигантските дървета. Като пожелали да се вдигат нагоре, те просто го пожелавали и някакви неведоми днес сили избухвали безшумно в десетметровите им тела и

обезсилвали гравитонните пипала на планетата. Като перце леки се вдигали те тогава чак до тежките и топли облаци, заедно с които можели и да облетят цялата планета. С плодове се хранели и не посягали към никое друго живо същество, и не познавали вкуса на кръвта, и нямали врагове дори сред свирепите тиранозаври. Макемаке умеели да разговарят с тях. Приказвали си с чудовищата от блатата и океана, приятели били на делфините, дори и с онова коварно пълзящо население на тревите – скорпионите – намирали общ език. Не с някакъв конкретен език, а както разговаряли и помежду си: с многобройните излъчвания на своя мозък. Лишената им от устни уста, освен да ги храни, умеела само да пее тихо и нежно едни дълги песни, с които те не съобщавали всъщност нищо на себеподобните си, нито на другите същества, а превръщали в звуци собствените си познания-чувства.

Мозъците им били според ръста също огромни; истински радиоприематели и предаватели. Огромни били и ушите им. Те чували инфразвука на зараждащата се в сърцето на океана буря, чували от хиляди километри идващия тайфун, улавяли далеч преди животните гневните тръпки на земните недра, разпознавали задъхания говор на звездите-пулсари сред неспиращото вълново дърдорене на галактическия безброй. И наистина нямали други врагове освен тайфуните и вулканите, защото лишени от криле, и във въздуха били тромави. Придвижвали се, както казах, на крилете на вятъра, когато трябвало да изминат по-големи разстояния. Изключвали земното притегляне в себе си и около себе си, ако искали да отидат някъде другаде, вдигали се до нужното им въздушно течение и то ги отнасяло нататък. Върху меката постеля на въздуха почивали, в облаци те криели, за да се любят. Зададел ли се обаче тайфунът, пукнела ли се земната кора, за да облекчи натрупаните си сили, не им оставало друго, освен да се скрият в прегръдката на гравитацията, обгърнали с ръце ствола на някой растителен свой събрат, с надеждата той да ги опази в бедствието. В пещерите рядко търсели убежище, понеже рядко се намирали празни пещери, а пещерните мечки и саблените тигри не обичали да ги безпокоят в леговищата им. Пък тези гиганти не умеели нито да се молят някому, нито да бъдат безогледни в своя егоизъм, както другите същества. Ето защо всеки тайфун и всеки вулкан успявал да си отмъкне от тях своята плячка, особено сред децата им. Заварел ли тайфунът някого във въздуха или включел ли някой от тях в паниката си пред земетресението своето антигравитационно поле, чудовищният вихър го грабвал и го сплесквал върху някоя планина или го отнасял на хиляди километри, за да го хвърли сред стометровите

вълни на океана. Иначе нямало болести за тях и никой не можел да каже колко са живеели, защото те измервали времето според ръста си и според часовника на звездните излъчвания. Не, не били много на брой – рече японецът неочаквано високо, сякаш някой бе му задал въпрос или пък бе му възразил. – Жените им дълго носели в утробата си своя плод и раждали рядко. Все по-рядко, както все по-рядко раждали и другите земни гиганти, сякаш планетата внезапно се била сепнала в своето неразумно увлечение по големите същества или пък се уморила да ги създава...

Японецът помоли за чаша сода и аз побързах да му наляя. Той извади носната си кърпа, деликатно облиза устни зад нея. Огледа ни през черните цепки на очите си – сигурно питаше за ефекта от своята приказка, но прищипаният му от месестите клепачи поглед не издаваше нито въпрос, нито каквото и да било друго вълнение. Задържа се само по-дълго върху американеца, сякаш оттам очакваше опасността и... не се излъга:

– А нещо друго не умеят ли тия ваши тревопасни бозайници? Впрочем бозайници ли са, или са снасяли яйца като гущерите? И защо ги наричат хора? Маймуната е станала човек, когато е глътнала първата глътка кръв. Това вече е доказано.

Мъничкият, европейски елегантен Буда се усмихна кротко на кръвожадния му дарвинизъм.

– Делфините според нашите изисквания към разума също не умеят нищо, нали?

– Но не са вегетарианци, нали? – парира американецът, чийто ръст сигурно не би могъл да се държи без нужното количество стекове и бифтеци.

– Е, добре – отстъпи разказвачът. – Няма да ги наричаме хора, ще ги наричаме „жителите на въздуха“, макемаке. Може и: дългоухите. Наистина, много са били различни от днешните ни представи за човека и човешкото. Те просто нямали нужда от нашите умения, защото както океанът дава всичко на делфините, така пищната растителност им давала достатъчно храна, кожата им не се бояла от температурните промени, пък тогава е било и много по-топло, а въздухът им постилал своя безбрежен креват. Те лягали върху него с очи и уши към небето... впрочем по-важният орган бил ухото. Очите били мънички, скрити под издаденото чело, също както ги виждаме на портретите им на Великденския остров. С тях можели да съзрат само плода на дърветата най-много от петдесетина метра височина. Но ухото, ухото „виждало“ чак до другите

галактики! Един свръхчувствителен радар било то. Непрекъснато ловяло гласовете на Вселената и ги предавало на мозъка, който пък с могъщи импулси праснал натам своите въпроси. Той питал галактиките какъде бягат така забързано. Надничал в черните дупки, където изтичало веществото. За да види откъде ще се появи пак, затаявал дъх при раждането на новите звезди, обсъждал с веселите пулсари клоуките на Вселената и... чакал. Чакал най-после да чуе отнякъде един себеподобен глас. Но този глас все не достигал до Земята, не звънвал в големия жаден охлюв на техните уши...

Японецът намокри устните си отново със сода, облиза ги този път, преди да успее да ги прикрие с кърпичката, която стискаше в малката си изящна ръка – тя навярно се потеше от напрежението му.

– Тъй минавали годините, с хиляди, с милиони, и връхлитали със своите промени някак прекалено бързо за късогледите им очи и мудните мозъци. С неразбиране и болка гледали дългоухите отгоре как пресъхват мочурищата и рухват старите гори. Измирали гигантските гущери, измирали подире им и тиранозаврите, защото не намирали с какво да напълнят ненаситните си търбуси. Линеела голямата мечка, скована от ревматизъм в пещерата си. Въздухът се напълнил с някакви съвсем дребни същества, като насекоми дребни, пък сами се хранели с насекоми и сякаш прогонили вдън земя птеродактилите с огромните им ципести криле. Някакви непознати пискливи и скокливи същества се пръквали в тревата и хрусталаците, тревожели жителите на въздуха с кръсците на несекващите си битки. Цялата Земя ги оглушавала с предсмъртни вопли и нови родилни викове. На мястото на тромавите гиганти идела пъргавата дребноръста кръвожадност. А самотните жители на въздуха гледали с недоумение надолу, питали с недоумение нагоре, но не получавали отговор...

Разказвачът прехвърли носната си кърпа в другата ръка, потърка длани в нея, сякаш ги изсушаваше като пред скок върху лоста; такава асоциация се роди у мен от спомена навярно какви великолепни гимнастички са японците.

– Постепенно гибелта се изкачила и до тях. Кой знае защо, жените им не можели вече да раждат във въздуха, липсващата гравитация парализирала изхвърлящите движения на утробите им. Трябвало да слизат на Земята, където обаче засилената гравитация пък смачквала чедата им още щом се появили на бял свят. Загивали все по-често и майките, защото, обезсилени от неестественото за тях раждане, не успявали да се вдигнат бързо и ставали жертва на новите, нападащи на глутници

зверове, които не разбирали звучния говор на макемаке и не питали уважение към тях.

Кое и защо ни обрича на гибел, питали се те и не намирали отговор. А тук и там и все по-често ставало нещо, което засилвало паниката им: ту в тоя край на света, ту в оня от техните жени изпълзвали вместо познатите им рожби някакви космати животинчета. Те наистина приличали донякъде на родителите си, но били десетократно по-мънички от загиващите си братчета и сестричета. Не можели и да се вдигат при своите чичовци и лели. Мънички били и ушите им, та не възприемали ужасения безгласен вик на майката, нито разбирали нейната песен-мъка. В замяна на това обаче силата на планетата сякаш не им действувала. Изумително скоро те се вдигали на тънките си крачета, но с тия хилави крачета умели да тичат с бързината на вятъра и да отскачат встрани, когато нещо ги нападало. А ръчичките им, кой знае как, също така бързо се научавали да сграбчат някое любопитно гущерче и да го напъхат в зиналата си острозъба уста, която пък била несъразмерно голяма за топчестите им главици.

Нима от нас се раждат тия безмозъчни джуджета, нима те са нашето продължение, трагично недоумявали жителите на въздуха, а песните им ставали все по-протяжни и по-тъжни. Но времето, което те не мерели вече с импулсите на своите приятели пулсарите, а с полета на Земята около Слънцето, та да се опитат да разберат какво става на нея, сякаш започнало да тече още по-бързо. И все по-бързо ги отнасяло в оная неизвестност, от която били дошли. Докато един ден... – Японецът пак се сепна в унеса си, рече виновно: – Аз май се увлякох, простете! Ще се постарая по-накратко... – Погледна своя супермодерен часовник и веднага влезе в пеещия тон на разказа си: – Докато един ден на най-пустото островче, сред най-големия океан, на хиляди мили от сушата, прелетя един стар и уморен макемаке. Той долетя на крилете на утринния бриз, спусна се полека върху склона на укротения вулкан, седна и се загледа към океана.

Не след дълго до него полегна втори такъв уморен и тъжен великан. После трети, четвърти, пети, шести. Те идеха от различни краища на света, споглеждаха се мълчаливо и безгласно се питаха: Това ли сме? Само мъже ли сме останали?... И чакаха.

На следващия ден пристигнаха още двама, на третия – също, после никой не дойде, и едва с десетия изгрев на слънцето прелетя още един грохнал и престарял макемаке, който идеше от много далеч. Мозъците им се бяха търсили по света, дълго бяха избирали мястото за срещата,

уточнили бяха часа ѝ, но никой от тези грамадни мъже не притежаваше вече прежните сили, за да дойде навреме. Ветрове и бури бяха ги люшкали в разни посоки, вихрушки ги откъсваха от верния път, мнозина навярно бяха загинали във вълните на океана. Събралите се единадесет мъже задружно изпратиха още веднъж мозъчни повици около планетното кълбо и поприхванали клепналите си уши, бавно завъртяха в кръг главите си.

Никой не чу ответ и тогава първият, който дойде, каза на другите: „Ето какво е останало от нас на планетата, братя!“ Вдигна се на стотина метра във въздуха – беше хубав, безветрен ден, – изтегна се хоризонтално, сякаш да прави слънчеви бани, и запя през стиснатите си устни една смъртно тъжна песен. Другите го последваха, наредиха се в кръг около него и също запяха. Песента им приличаше на протяжен стон, на зов и копнеж и на далечния вой на сабления тигър, когато по непонятни причини му опадваха зъбите, за да го обрекат на гладна смърт. В нея те разказваха всичко, което знаеха за безбрежната Вселена, защото знаеха почти всичко за нея, самоцелно не бяха успели да научат: откъде са дошли и защо трябва да загинат. А стотината туземци на острова, които се били изпокрили при пристигането им, наизлезли из храсталаците и се зазяпали в светлия облак от грамадни човешки тела.

Това ли са добрите летящи великани, за които открай време им разправяли техните баби и шамани? Наистина изглеждали добри, но нямало да е зле за всеки случай да ги умилостивят с дарове! И те започнали да донасят плодове и убити дребни животни, поставяли ги на скалата, нареждали се в кръг, както великаните над главите им, и се мъчели да повторят песента на добрите макемаке. После отново се отдръпвали в храсталаците.

Простете, братя, казал първият на другарите си, когато свършил своята песен. Мислех, че е невъзможно на това откъснато парче земя да има от тези кръвожадни джуджета, затова и него предложих за срещата ни. Старите ми очи не са ги видели, когато прелитах над него.

Те са вече навсякъде, обадил се един от останалите десетмина. И бързо се множат, защото са задружни като малките риби в океана.

Те наистина са вече навсякъде, потвърдили мозъците и на другите, а един рекъл: Тези поне не проявяват враждебност към нас. Защото попадах и на такива, които хвърляха по мен своите заострени клони. Ето, тези ни донесоха храна!

Да, няма да ни пречат, съгласил се първият. Струва ми се, че отгатвам и мислите им. Нареккоха ни „хората, които живеят във въздуха“ и

„добрите летящи великани“. Добри ли сме, братя?

Мозъците на другите десет замълчали. Той повтори въпроси си, но те продължили да мълчат, после един през друг отвърнали: Никога не сме мислили за това. Никога, никого не сме питали за това. Знаем само кое е лошо за нас и сме се старали да го избягваме. И никога не сме делили съществата на добри и лоши, макар постъпките на един да ни се харесваха, на други да не ни се харесваха. Но ние ги питахме и разбрахме, че те не могат да постъпват иначе.

Нима тогава тези джуджета знаят повече от нас, щом могат да разпознават така лесно кои са добри и кои лоши? – запитал отново първият. О, не, отвърнали му всички, защото имали еднакъв опит. Те са също като животните и не могат иначе. Макар така странно да приличат по външния си вид на нас.

Та нали от нас са се пръкнали! – напомнил им някой. – Зная го от моя баща. Но и той не знаеше защо изведнъж жените на нашите предци са започнали да раждат тези звероподобни джуджета.

Това никой не знаел, но всички го усещали като чудовишна подигравка – нима наистина тези примитивни джуджета са тяхното продължение?

Слезли да се подкрепят с подарените им плодове, като извърщали жалостиви погледи от убитите животни и продължили гладни съвещанието си, защото туземците преценили количеството на даровете според собствените си стомаси. Туземците видели всичко от своите скривалища, дотичали, изяли с благодарност убитите животни, изтанцували един танц, след което отишли за нови плодове и корени за „добрите великани“, приели жертвоприношенията им.

Тук има твърде малко гора и трева – забелязал един от добрите великани. – Ако останем по-дълго, ще изядем всичката храна на джуджетата.

А не ни ли убива природата тъкмо защото сме такива големи? – запитал се друг по тоя повод. – Може би затова загинаха и всички големи същества, които като нас поглъщаха огромни количества плодове и растения. Ако продължаваше така, щяхме да опустошим цялата планета...

Убива ли ги природата и защо – това било главното питане на тия могъщи и знаещи умове. И ако е така, имат ли право да ѝ се противопоставят? Повечето от тях били стигали дори до отчаяната идея да отмъкват жени от новата, мъничка човешка раса и чрез тях да търсят своето продължение...

Японецът сам се прекъсна, сякаш уплашен от хрумването си. Аз му

кимнах окуражавашо и сякаш да го запитам дали и в Япония съществуват легенди за змейове, които обичат да отмъкват човешки жени, но той бързо продължи, а по-късно аз пък забравих.

– Нищо не се получавало обаче, да, опитите им оставали напразни – увери ни той със срамежлива усмивка. – Добрите великани били свикнали да любят жените си в облаците, а там, щом пуснели мъничките женички от ръцете си, те падали гибелно на Земята. Долу пък великаните, потиснати от гравитацията, ставали неспособни като мъже. Да не споменаваме вече и за някои други пречки от физиологическо естество.

– Този мотив си заслужава специален разказ – изгърмя с гласа си шумният американец. – Но си е на жълтата раса, защото е по-дребна. Много сте първерзни, ей!

Японецът не се обиди от шегата му, дори ѝ пригласи:

– Ето, да, колкото и да били умни и всезнаещи, идеята за изкуственото осеменяване не се родила в грамадните им глави. Там изобщо рядко се раждало нещо практическо. Затова и сега им било трудно да вземат някакво решение, нали всяко решение изисква съответното действие.

Опитахме се – разказали някои – да търсим и духовно продължение. Да предадем на тия нечистоплътни и кръвожадни джуджета нашите знания, да ги очовечим. Също напразно. Те не умеят да разговарят като нас с мозъците си. Ние разбираме техния примитивен мозъчен говор, но те не разбират нашия; те и собствения си не разбират. Така е, потвърдил първият, който ги събрал на острова, за тях, изглежда, окото е по-важно сетиво. Но не ми побира умът как ще се развиват по-нататък, нали тъкмо ухото е сетивото на мъдростта! Очите са сетива на измамата.

Тогава се обадил онзи, който пристигнал последен, най-старият, най-умореният: Един от основните принципи на развитието е способността нарастващо да се размножаваш. Така е в цялата Вселена. Това джуджетата го правят, правят го и всички нови същества, а ние отдавна сме лишени от тази възможност. Следователно решението на природата спрямо нас е окончателно.

И какво предлагаш? – запитали го. Ясно е – бил отговорът, а първият веднага го подкрепил: Длъжни сме дори да го ускорим, защото пречим. Да, да, пречим! Джуджетата, при които бях, също ми събираха плодове, танцуваха в моя чест, пееха, но започнаха да правят и нещо съвсем глупаво. Пробиваха си ушите и натъкваха в тях камъчета и клонки, та да им станат дълги като моите. И децата си измъчваха така още щом се родяха. Ушите им, разбира се, не почваха да чуват като нашите. Какво

показва това? Показва, че ние, без да искаме, ги въвеждаме в заблуждение. Те не могат да възприемат от нас мъдростта и знанията ни, всичко тълкуват наопаки. Но понеже са много жадни да правят нещо, веднага правят глупости. Ето как ние пречим на нашите наистина неприятни и нежелани, но все пак определено наши потомци, на които, изглежда, е определен друг път за развитие.

Какъв друг път освен към познанието – възпротивил се един от по-младите. – Вярно, тези джуджета са по-умни от всички други нови същества. Само техните мозъци са в състояние да задават въпроси към природата, макар тия въпроси да са съвсем наивни. Не разбирам обаче защо ѝ е нужно на природата да започва всичко отначало.

Може би тук, на тази планета, тя просто е избързала – опитал се да му отговори най-старият. – Изведнъж е създала крайните размери и възможности, след които няма повече развитие нито за нас, нито за гигантските животни. Самата способност на телата ни да преодоляват силите на планетата, безбурният ни живот са избързване. Нужни са ни били врагове и препятствия, с които да воюваме. Собствената ни природа е нашият главен враг и той се оказа по-силен от нас. Нека се смирим!

Всъщност този повик бил излишен, защото те отдавна вече се били смирили, всичките единадесет, още преди да дойдат тук. Оставало само да се вземе решението. То се налагало от само себе си – трудно било изпълнението му, защото, както ви казах вече, те били бездействени същества, били само големи разсъждаващи мозъци, обслужвани от големите свърхчувствителни уши. И само веднъж се поразмърдали през дните на съвещанието си. Ушите им доловили задаващата се далеч в океана грамадна вълна, предизвикана от подводен земетръс. Те предусетили, че тя ще удари острова с разрушителна сила, и колкото и да им били противни невежите джуджета, преодолели себе си, за да ги спасят. След като жестовете и звуците им останали неразбрани, всеки наградил по десетина джуджета наведнъж и прелетял с тях до върха на вулкана, където ги оставял, за да се върне за следващите. Те крещели ужасени, ритали във въздуха, но като видели, че остават живи, все пак се примирили с неведомата воля на боговете. А минути след като били пренесени и последните джуджета, гигантската вълна връхлетяла върху островчето и го заляла чак до подножието на вулкана. Тогава туземците се убедили, че няма по-добри богове от техните спасители, няма и по-могъщи. Паднали по очи да им се поклонят, а щом водите се оттеглили, започнали да им носят още по-щедри дарове.

Ето че отново направихме грешка, заключил първият от големите

уморени мъже. Сега за тях ние станахме нещо свръхестествено. Крайно време е да изпълним нашето решение, но нека преди това оставим по някакъв начин истината за себе си.

Те лесно съставили според примитивното мислене на джуджетата система от знаци, с които да разкажат поне в общи линии своята история. Намерили по брега измити и огладени от океана дървени парчета, на тях я записали и оставили плочките на мястото, където туземците струпали своите дарове. Надявали се, че след време, когато мозъците на тези джуджета се развият, те ще прочетат написаното.

А ето че глупавите джуджета изведнъж направили нещо умно. Те страхотно се зарадвали на хубавите дървени плочки, всеки си взел по една, пробил ѝ дупчица, навървил я на жила от убито животно и я окачил на врата си. Жителите на въздуха също се зарадвали – истината за тях щяла да оцелее. Нещо повече: самата направа на плочките неочаквано им доставила непозната наслада и те решили да оставят още някакъв документ за себе си на този остров. Събрали яки дървета и остри камъни и откъртили с тях единадесет огромни къса от вкаменената лава. Пренесли ги на равното до брега – това поне им се удало леко, защото още можели да изключват гравитацията около себе си. Иначе неумелите им ръце, които им служели само да откъсват плодовете от дърветата и да направляват движенията им във въздуха, с голяма мъка успели да издължат от скалните късове някакво далечно подобие на автопортрети. Груби и неугледни излезли каменните им скулптури, затова се опитали и да ги поукрасят. Намерили на друго място червена скала, малко по-мека, изчукали от нея двуметрови конусовидни шапки, нахлупили ги на статуйте си.

Джуджетата внимателно наблюдавали работата им и отново се зарадвали на каменните подаръци. Веднага щом били готови, устроили ново тържество около тях – с огньовете, с буйни танци и дълги протяжни песни, наподобяващи неразбираемите песни, с които добрите богове разговаряли със звездите. После пред очите им станало нещо страшно. Жителите на въздуха, техните мили макемаке, награбили по един скален къс, какъвто цялото племе заедно не можело да повдигне, и отлетели над океана. Там, над дълбокото, те отново се наредили в кръг и запели една обща песен, най-тъжната си дотогава песен. А като я свършили, изведнъж паднали заедно със скалите си надолу и завинаги изчезнали в глъбините на океана...

Японецът въздъхна – сякаш по своята измислена прачовешка раса. – но побърза да продължи, за да не сметнем, че е свършил:

– Туземците си помислили, че техните богове оттам са дошли, от океана, и там са се върнали сега, оставяйки им своите каменни заместници, които да ги предпазват от големите вълни. Но ето че те не ги пазели достатъчно, въпреки големите си уши. Бурите опустошавали колибите им, отнасяли децата им и туземците решили, че макемаке друго искат от тях, че оставеното е само пример. Да, такава била за тях новооткритата истина. Всеки трябвало през живота си да издяла по един каменен макемаке и да го вдигне пред лицето на океана, за да го умилостиви. Така последните жители на въздуха направили още една голяма грешка.

Племето на острова сигурно щяло да продължи да се развива, ако не било възприело тази вяра, защото всеки един, още щом заякнела ръката му, та да държи каменния чук, за цял живот се заробвал с непосилен и безсмислен труд. Ден из ден, година след година, до края на живота си дялал скалата и единственото му щастие било, ако успеел да доживее да види своя макемаке, изправен редом с другите. Век след век племето изтощавало себе си, погубвало и бедната природа на своя остров, като изсичало малката ѝ гора, за да превозва каменните статуи по тропите ѝ до брега. Докато най-после сред тая неплодна върволица от векове се родил един млад вожд, който решително заповядал на племето си: Стига! Ако продължаваме така, всички ще измрем от глад. Толкова каменни макемаке стоят вече край брега, а океанът все не се укротява. Явно, трябва сами да се пазим от него. А макемаке сигурно са се отрекли от нас, щом нито веднъж не ни посетиха. Да си потърсим други богове!

Японецът се поизправи в креслото си, явно готвейки финалната поанта, лицето му засия в радостно облекчение:

– Захвърлили туземците каменните длета, с песни и танци се отрекли от каменните богове, с песни и танци си измислили нови богове, за които отново да могат да танцуват и пеят, на които с нова надежда да поднасят своите бедни дарове. Та до днес. И ако сега, драги колеги, прелетите с туристическия самолет до остров Пасха, сами ще се убедите докъде води измислянето на богове.

Американецът побърза да разкриви физиономията си в една от своите любими гримаси:

– Като антропология добре...

Побързах да се намеся, за да не обиди колегата ни:

– Физиката и космогонията имат ли право да създават фантастични и налудничави хипотези? Имат! Антропологията не е ли също наука?

– Не ме разбирайте погрешно – смири се американецът. – Вашият

разказ ми се хареса, много дори. Но като представител на една млада нация още нямам вкус към фатализма. Защо бе, драги мистър камикадзе, защо вие, японците, толкова обичате да се самоубивате?

Японецът му се усмихна с очарователна любезност:

– Какво друго разумно ще стори един разум, когато стигне своя предел? Да трови другите с трагедията си ли?

– Накрая ще обсъждаме – приключих аз спора им. – Сега нека само възнаградим нашия колега с един български коняк!

4

Напразно бяхме се радвали с колегата от третия свят на жребия си. Не само конгресните дни ставаха все по-натоваренни, но и да разказваш последен означаваше да отидеш по-нагоре от достигнатото равнище. А за мен пък цялата история се превръщаше направо в трагедия. Американецът съчиняваше на майчиния си език, японецът... – не бих могъл да си представя чужденец да говори по-безупречно английския, колегата от третия свят бе го учил още от дете в бивша английска колония, а аз едва свързвах изреченията си. Това, което мозъкът ми амбициозно кроеше и прекрояваше в малкото свободни часове и вечер преди заспиване, трябваше първо да бъде написано на български, после някой да го преведе художествено. С моя туристически английски аз можех да разкажа най-много схемата му. Затова бях решил вече да ги помоля накрая да ме освободят от задължението ми, та да не се излагам. И гениален разказ да съчинех – а той не беше дори умен, – пак щеше да се провали в устата ми.

(Този разказ представлява по-късна обработка, на български език, в която аз спестявам на читателя собствените си заеквания и множеството езикови недоразумения.)

Затрудненията на писателя от третия свят бяха от по-друг характер и той се помъчи да ги компенсира с една агресивност, която очевидно беше самоотбрана.

– Колегата от Япония превърна вчера голямото ухо в символ – започна той почти кавгаджийски. – В някакво загубено за човека сетиво, в символ на ослушването във времето, в гласа на океана, в гласовете на Вселената, в сетиво на мъдростта. Аз обаче не мога да го видя иначе освен като символ на послушанието...

Наострихме уши, но той не сметна за нужно да ни обясни защо не можел да го види по друг начин. Вместо това като че ли осъзна неуместната острота на тона си и се заизвинява: да сме имали пред вид, че третият свят и в областта на фантастиката бил все още развиващ се свят, историята му щяла да бъде грубовата и кратка и така нататък. Но щом свърши с оправданията, отново в гласа му звънна тая предварителна наостреност:

– Напук на археолозите, аз смятам, че островът не винаги е бил такъв гол и беден. Напротив, някога, може би преди хиляди години, той е

бил едно чудесно оазисче сред безбрежната водна пустиня, а на него живеело щастливо племе от човеци. Малък бил островът, но и племето било малобройно, та си имало достатъчно храна. Насред острова димял като топла камина също така малък вулкан. Той не им мислел злото. От време на време изливал кратки потоци лава по склоновете си, които бързо се вкаменявали; от време на време посипвал с пепел крайбрежните гори и поля, но от това те ставали още по-плодородни. Повече безпокоел хората океанът, който при буря често ги нападал с огромни вълни, те обаче навреме усещали опасността въпреки малките си уши – натърти заядливи разказвачът – и успявали да се изкатерят по склоновете на вулкана.

Погледнато с днешни очи, племето сигурно би ни се сторило примитивно. Твърде малко можело да да върши с ръцете си: да къса плодове от дърветата, да вади корени от поляните, да лови риба край брега, да си струтва от листа и клони леки колиби, та никому да не е жал, когато бурята ги отнесе в океана. Да гали с тях своите тела и рожбите на телата си. Мирни и нежни ръце били те, е не примитивни. Защото иначе ваели от жилавите треви, от дърво или от лавата, докато е още топла, красиви образи на хора и на животни. И песните на племето били красиви и мъдри. И танците му. Чрез тях то разговаряло и с океана, и със слънцето, и със земята, и със звездите. И нямало конфликти с тях, както нямало конфликти и със себе си. И сигурно такова биха го заварили моряците, които през 1722 година навръх Великден открили острова, ако не бил един друг паметен ден, хилядолетия по-рано. Единствената мъка на щастливото племе била не че островът му е малък, той наистина им давал нужното за жилавите им тела и неалчните души, а че бил толкова далеч от другата суша, където сигурно също имало хора. Защото и преданията им разказвали за други хора, за много и различни други хора. На племето горещо му се искало да ги срещне, но със своите лодки-еднодръвки то не можело да стигне до тях, а те все не идвали при него. И то ги чакало. Така ги обнадеждавали преданията им: ще настъпи един ден, божествен ден, когато другите хора ще дойдат при нас и ние ще се прегърнем с тях, и заедно ще изиграем танца в чест на Голямото светило.

И ето този ден като че ли настъпил, макар и не така, както си го представяли. Не пристигнали други хора, а само един човек, но все пак той бил съвсем различен от тях. Донесъл им го океанът. А този човек им се сторил безкрайно могъщ, щом е могъл да прекоси сам Великата вода.

Една слънчева сутрин океанът полека, сякаш особено внимателно, изтласкал в ниската част на брега странно шаващо нещо. Сглобено от

дървета, то цялото било прогизнало и едва-едва се движело, но над него се полюшвало грамадно, необикновено по форма, избеляло от слънцето крило, което явно слушало вятъра и се отправяло натам, където той му казал. Когато плаващата грамада – такава им се сторила в сравнение с техните едноместни лодчици – заседнала в пясъка, от нея, залитайки, слязъл един човек. Тон бил плашещо висок, имал смайващ цвят на кожата си, отблъскващо дълъг нос и смешно големи уши. А освен това бил облечен целият в кожи от непознати животни – не като островитяните само с шарени престилчици от лико и цветя.

Те се струпали около него, заговорили му, но той мълчаливо се изтегнал на пясъка и те го оставили най-напред да поспи, защото дългият път до тях явно го бил уморил. А когато се събудил, той намерил около себе си цяла камара от плодове и сладки корени, и питки.

Хората от племето този път го наблюдавали отдалеч. Той не дошъл веднага при тях, след като се нахранил. Отишъл при странното нещо, с което пристигнал, издърпал го на брега и започнал да сваля от него разни непознати неща, някои от които имали цвета на речната вода или били черни, но щом ги хвърлил на каменистия бряг, те издавали особен звън. Струпал всичко това на купчина, после се обърнал към племето и размахал ръце – ту сочел своите вещи, ту правел някакви заклинателни знаци. И племето разбрало: не бивало да пипа непознатите вещи, защото щяло да му се случи нещо лошо. Чак тогава той се приближил до хората от острова и този път жестовете му били миролюбиви, та те веднага се засмели и бурно го приветствували по своя си начин. Прзволил им да го опипат – по дрехите, спечени от солта на океана, по мускулите на ръцете и краката. Възхитително силни били тези светлокожи мишци – как иначе ще устоят на океана? Племето, разбира се, така и не научило, че светлокожият му гост не е тръгнал сам на път, че на голямото плаващо нещо е имало още дузина такива като него едри и смели мъже, но всички те измрели през годината, люшкала ги безмилостно по всички посоки на океана. А този бил оцелял, защото успял да надхитри последните си двама другари, да ги убие и да се запаси с храна от телата им. Не само това, почти нищо друго не успели да научат за него островитяните. И не защото той не владеел езика им, а защото, дори и когато научил стотината думи, с които те си служели, той започнал да им говори съвсем други неща.

Казал им, че иде от страната на боговете, но не им издал къде се намира тя, само посочил натам, където океанът и небето се сливали. Казал им още, че са го изпратали да им бъде бог, но не им обяснил как така в

тая далечна страна са разбрали, че те се нуждаят от бог, когато те нямали никаква нужда от друг бог освен от Голямото светило, което било бог за всичко живо и неживо. Той обаче наистина имал вид на божество – могъщ бил, много неща умеел, които те не умеели, а най-вече умеел да заповядва и да се гневи. Пък и на крилото на неговата широка, плоска лодка било нарисувано познатото им Голямо светило.

Той избрал десетина от най-силните и умни мъже на племето, взел от купчината си с вещи няколко дълги предмета с остри и режещи краища и ги отвел в гората. Там ги научил да секат с тях клоните на дърветата, после да ги оглаждат и преплитат. Дълго им показвал, като сам се захващал с работата и след десетина изгрева и залеза на Голямото светило в края на гората се вдигнала на мястото на отсечената корона на най-високото дърво една чудна къща. От нея се виждал целият отсамен край на острова, а един бог сигурно трябвало да живее във въздуха, та да може да следи ония, които са длъжни да му се покоряват. И кръстили те своя самонатрапил им се бог „макемаке“ – човека, който живеел във въздуха.

Никой нямал право да се качва по лиановата стълба в неговото жилище-светилище, но всеки ден всички трябвало да оставят при дънера на дървото своите дарове от храни. Освен плодовете и убитите птици, които той специално поискал, те му оставяли и своите красиви изделия – фигурките от дърво, камък и треви. Той обаче дори не се докосвал до тях и те много се смутили, че новият им бог не одобрявал плодовете на техните души, на които Голямото светило винаги се радвало. И затърсили други начини да го умилостивят.

Защото той никак не бил милостив. По цели дни седял на малката площадка пред своя храм и вторачено гледал към океана. Ушите му също все натам били насочени, сякаш се напругали да чуят отдалеч нещо, което непременно трябвало да дойде. Хората от племето не знаели какво още се е задало през океана към тях и се боели вече, и се старали да не пречат на своя бог в неговото очакване.

Старият вожд на племето веднъж се одързостил да научи какво очаква макемаке с големите уши и какво ще иска още от тях. Когато богът слязъл от храма си, той го запитал с много ръкомахания и подскоци около него, както правели островитяните при силни душевни вълнения. Богът го гледал навъсено. Все по-ниско спускал тясното чело над дълбоките си очи, а накрая мълчаливо измъкнал из кожените си дрехи един дълъг и лъскав нож и пробол с него вожда в гърдите. От тях рукнала силна и ярка кръв. Онемяло племето, а богът спокойно избърсал ножа

си от кръвта, огледал племето и повикал с ръка един от тях, които му помагали при строежа на храма във въздуха. Той се приближил ни жив, ни умрял, очаквайки удара в гърдите си, но богът с големите уши вдигнал венеца от пера от главата на мъртвия и го положил върху главата на младия мъж. И племето леко си отдъхнало, защото поне разбрало смисъла на постъпката му: богът искал друг вожд, не този, който те са си избрали. Освен това предишният им вожд явно бе се провинил – бе го питал, а макемаке в отличие от Голямото светило не позволявал да го питат.

Разказвачът се обърна към японския фантаст:

– Моля да ме извините, че ще повтора един ваш мотив, но той бе влязъл в моята версия, преди да чуя вашия разказ, пък е и толкова общ в развитието на човечеството, че е трудно да се предявяват авторски права за него. Моите туземци също започнали да изтезават ушите и носовете си, опитвайки се да ги направят по-големи, за да угодят на новия си бог, чиито очи гледали повече към безлюдното на океана, отколкото към тях. Пък и от неизчезналото до днес желание да се идентифицират с него, както казват днешните психолози. Най-напред се заели с това, естествено, жените. И като че ли успели. Макемаке започнал от време на време да заповядва на тази или онази с най-хубавите и най-големи обръчи на ушите да се качи при него във въздушния храм. Те, както подобава при докосването до една божествена тайна, никога не казвали какво е ставало горе, но сигурно са се провинявали с нещо, защото Макемаке ги наказвал с една непозната и страшна болест. А децата, които те раждали, обикновено не оставали живи.

Един ден Макемаке внезапно напуснал своето божествено съзерцание, слязъл долу, събрал цялото племе и му заявил, че боговете ще станат благосклонни към него само ако вместо да правят тия глупави малки човешки и животински фигурки, издялат големи каменни божества. Толкова големи, че да стигат чак до върховете на дърветата, та да могат да се виждат от страната на боговете. Обидно било за боговете хората да дялат от камък и дърво себе си, а не тях; това им показвало, че хората отказват да ги слушат. Ето защо, ако искат да изкупят вината си, всяко семейство трябвало да направи един свой голям макемаке.

Хората не знаели как, но той свалил от храма си ония странни звънящи предмети, които можели да режат и да пробиват. С тях сравнително лесно се отсичали грамадни късове от още крехката лава. Научил той мъжете как да работят с тях, търпеливо им помагал при направата на първия каменен гигант. Когато го запитали как точно трябва да

изглежда, защото те били изкусни във ваянето на лица, той им отвърнал: „Аз съм вашият бог и всички трябва да носят моя образ“... След това им наредил да отсекаят много дървета, да ги огладят и им показал как да превозят върху техните стволоче огромната статуя. Огледал първия вдигнат паметник, спуснал ниско челото си и им заявил, че трябвало още нещо, че това не било достатъчно – нещо от себе си да сложели.

Тогава хората се досетили за червената пръст от другия край на вулкана Рано Рараку и омесили от нея подходяща шапка за каменния макемаке. Но как да я вдигнат на главата му? Отново техният бог ги научил: да отсекаят нови дървета, да сглобят здраво скеле, дал им и нужните въжета, които свалил от своята лодка. Чак когато и шапката била отгоре, той се отдръпнал доволно, заповядал им да се захванат със следващия, напомнил им заканата на боговете и отново се оттеглил в своето високо светилище.

Островитяните, които открай време обичали да ваят образи, много харесали новата работа. Тя погълнала усилията на цялото племе. Тежка била, непосилна, изисквала и много време, затова те не я правели всяко семейство поотделно, както им било наредено, а задружно. Но тя носела неизпитвана дотогава радост на душите и телата им. Всеки път, когато се изправел поредният гигант, когато засветела на главата му червената шапка, племето си устройвало около него буйно и щастливо празненство. Извивали своите танци и около дървото, на което се издигал храмът на Макемаке. А Макемаке излизал на площадката и благосклонно им махал с клончето, с което пѐдел мухите от себе си.

Веднџ обаче той не се появил, колкото и шумно да му пели и танцували под дървото. Не бил взел и оставената му храна, но пак никой не посямал да се качи в светилището. Чак след като издигнали още един негов каменен образ, а той отново не излязъл да го благослови, неколцина смелчаци се покатерили по съседните дървета и оттам надникнали в светилището. Душата на Макемаке била отлетяла обратно в страната на боговете. Заварили само половината от тялото му – другата половина била изкълвана от птиците, оглозгана от мравките.

Племето решило, че Макемаке, най-после доволен от тях, се е оттеглил окончателно в божествените селения, и си отдъхнало, защото близостта на един бог, колкото и желан да е, винаги притеснява човека. Но работата трябвало да продължи – още много семейства били без свой каменен макемаке. И ставала все по-тежка. Инструментите, които той им оставил, се изхабили и почупили. Наложило се сами да си приспособят инструменти от твърд камък. За превозването на всяка статуя

изсичали всеки път нови дървета, тъй като старите гниели и се натрошавали, та след време от гората не останало почти нищо. Цяла каменна гора били направили вече на брега на океана, но другата, живата гора изчезнала. А тя спирала ветровете заради тях, задържала водите, оплодяващи земята им. И ето: пресъхнали изворите, измрели или били изядени животните, отлетели птиците. Трудно се намирали храни вече и за дарове, още по-трудно за изхранването на хората. А Макемаке не се връщал да им каже докога да продължават със статуите, та нали се създавали все нови и нови семейства! Тогава едно младо поколение, което знаело за идването на живия Максмаке само от старите легенди, се възбуждало.

То заявило, че няма повече да работи за боговете на старите, че не иска заради тях да умре от глад, и захвърлило каменните длета и чукове край недовършените статуи в кратера на Рано Рараку. А за да се помни това, водачите му изрисували със знаците, на които Макемаке бил научил прадедите им, върху множество дървени плочки едно завещание към бъдещето. В него се казвало: „Не робувайте на хората, които живеят във въздуха! Те са проклетие за хората на Земята.“ И окачили плочките на вратлетата на своите деца.

Минавали обаче столетия и племето все повече се израждало и оглупявало от глада и болестта, която му оставил Макемаке. И макар то да продължавало да тачи древните плочки като свещени, никой вече не можел да прочете какво пише на тях. Така с времето се загубила за хората една дълго изстрадана истина...

5

Колегата от третия свят също бе спазил педантично условията, но завърши разказа си с едно странно, почти злобно самодоволство, та американецът не се стърпя да не се обади, макар и с необичайна за него деликатност:

– Както трябваше и да се очаква, третият свят още се сърди на бялата раса.

– Аз приемам тезата на Хейердал, че някакви дългоухи бели мъже са дошли на острова от Южна Америка. Не мога обаче да си представя, че са направили нещо добро за хората му. То щеше да остане, да се развие.

– Прав сте – съгласи се американецът. – Но каква фантастика е това, скъпи другокожи братко? То си е чиста реалност.

Третият свят отвърна все така злобничко въпреки самокритиката на американеца от името на бялата раса:

– Засега все още трябва да се учим повече на реализъм.

Американецът благоразумно избягна спора:

– Сега вече ставам нетърпимо любопитен за четвъртата версия.

– Няма да има – рекох аз.

– Как така? Защо? – викнаха едновременно двата края на света, а третият свят ме изгледа, сякаш подло бях измамил някакви негови очаквания.

– Първо, утре вечерта ни е заета. Ще ни водят на фантастично увеселение сред природата. И, второ, колегиално моля да ми спестите едно унижение. Мъчително е за един писател да разказва нещо писателско на неписателски език. Пък така ме поставяте и в несправедливо и неравноправно положение...

Предполагам, че ги убедиха не толкова аргументите ми, колкото езикът, с който ги скалъпих. Накрая завърших и аз с нещо като поанта:

– Както казва една стара мъдрост: „Всички хубави неща са три“. Пък аз ще се реванширам с друго. – И триумфално измъкнах от скривалището му своето малко касетофонче. – Позволих си да запиша разказите ви и целия ни досегашен разговор. Оставете ми адресите си. Аз ще ви пратя презаписи, та да може да си ги използвате.

– А, не – възпротиви се американецът, който още отначало бе се отказал от своето устно произведение. – За наказание ще възложим на

мистър Бългериа той да напише нещо по нашите разazi, да добави писмено своята версия, и тогава да ни я изпрати.

Останалите веднага се съгласиха, а аз нямах повече основание да възразявам. Рекох:

– О'кей! Сега, мистър Америка, аз ще измия чашите, а вие отворете хладилника! Пригответе нещо, да отпразнуваме успешния край на нашия малък контраконгрес по фантастика.

С последния излишък от парите си бях поставил в хладилника шише от любимата му марка уиски, бутилка френски коняк и няколко пакетчета бадеми.

Докато миех чашите в банята, чух възклицанието на американеца, но едва викът му ме накара да побързам: „Хей, мистър Бългериа, вие излязохте най-фантастичният! Идвайте да ни ги връчите!“

На масата край шишетата и чинията с бадеми лежах три отворени красиви кутийки, в които се зеленееха някакви ордени. Приближих, мъчейки се да преглътна огорчението си. Защо три? – в края на краищата, макар и без своя версия, аз също бях участвувал в дискусиата, четири дни бях им домакинствувал! За да не се издам, наредих с пресилена церемониалност чашите, налях всекому от неговото питие, чак след това, като не открих в паметта си никаква английска команда, преведох криволяво нещо българско:

– Международен отряд на фантастите, в една редица строй се! Мирно!

Те се наредиха с весела готовност. Връчих ордена най-напред на третия свят; американеца оставих последен, защото него подозирах. Вероятно в последния момент бе решил, че съм достатъчно награден, като ми претостъпиха авторското право върху своите разкази, и съвсем по капиталистически бе си прибрал обратно четвъртия. А той доста нахално възкликна:

– Чудесни са! Откъде ги намерихте? Или са специална поръчка?

Парирах, но не остро, за да не разваля все пак, общо взето, сполучливата му шега:

– А вие къде ги намерихте?

– При уискито, в хладилника.

Не му повярвах, естествено, но другите не възразиха – изглежда, бе им изиграл добре фокуса си. Японецът рече:

– А за вас?

– Аз не разказах нищо.

– Много ви благодаря! Ще ми бъде един изключително ценен

спомен.

Недоумявах защо американецът, който не изпускате повод да се поперчи, така великодушно предоставяше на мен славата. Взе дори да ме разпитва от какво са направени. Едва сега и аз разгледах ордените. Всъщност това не бяха ордени, а леко комични, но много изящни медалони във вид на човешко ухо, направени от някакъв зелен метал с меко и топло сияние. Номерът наистина бе сполучлив и аз още повече се огорчих, че ме лишават от този спомен. Не се докоснах до ухото, разгледах го, без да го изваждам от кадифената кутийка, макар зеленият метал, подобно на малахит, да мамеше да го пипнеш, да го погалиш в дланта си. Така и не узнах имаше ли паметен надпис на обратната му страна, но, изглежда, нямаше, защото не видях и другите да четат нещо.

Заставен по този начин да играя ролята не само на домакин, но и на организатор на всичко, аз се постарях да бъда на висота и колегите ми останаха доволни от мен. До среднощ обсъждахме трите версии; съгласихме се, че са присъствували в тях и националният елемент, и характерът на разказвача, доколкото бяхме се опознали в няколкото си срещи. Пихме за победата на разума, за разцветата на фантазията по света, разменихме си визитните картички, обещахме да си пишем, да си обменяме книги, да си помагаме при издаването на наши произведения в съответните страни. Изобщо направихме всичко онова, което обикновено се прави на такива конгреси, само че в тази вечер то изглеждаше действително сериозно и сърдечно, лишено от всяка официална формалност. Струва ми се, че се разделихме, сключили за цял живот трайно колегиално приятелство, и аз още тогава забравих напълно обидата си. В края на краищата, смешното ухо беше само една евтина играчка, а от номера на американеца аз спечелих повече: щях да остана в съзнанието на другите като щедър и остроумен човек. В това се надпреварвах да ме уверяват и те с бурните си прегръдки в деня на заминаването ни.

Реших да се покажа и добросъвестен, та щом се върнах в София, веднага се заех да приведа записите от касетките в този вид, в който сега ги четете. Обмислях вече и какъв свой завършек да им дам, когато един ден изненадващо получих покана за приема по случай националния празник на оная страна, в която живее нашият колега от така наречения трети свят. Отидох, защото съобразих, че той навярно е близък с някого от тяхното посолство и е пожелал още веднъж да ми засвидетелства симпатиите си.

Така и излезе. Съветникът им по културните въпроси ми оказа особено сърдечно внимание. Приятел бил на колегата ми, от когото след

отпуската си донесъл за мен малък подарък – някои книги, бутилка от тяхната национална ракия, сувенири. Запита ме къде да ми ги донесе шофьорът му. Поговорихме и за възможността тяхна литературна антология да бъде издадена у нас.

По-късно в течение на оная ритуална въртележка от човек на човек, от разговор към разговор, в който протичат дипломатическите коктейли, аз изведнъж се оказах срещу един очилат господин от жълтата раса. Той ми се представи като някакъв секретар на японското посолство, но не ме запита чий представител съм пък аз – знаеше името ми. И беше приятел на моя колега-фантаст от Япония.

Не станаха ли много приятелите? – запитах се аз, но на такива приеми според шпионските романи човек не бивало да издава чувствата си. Така че, ща не ща, аз се зарадвах и на този „общ приятел“. Той ми предаде поздравите на японския писател, предаде ми и неговата малка молба: да му съобща адреса на ювелира, при когото съм поръчал или съм купил медальона сувенир, който съм му подарил. Искал също да си поръча нещо при него.

Пак, ща не ща, трябваше да призная истината. Не можех да удовлетворя молбата му, защото не аз, а американецът бе устроил шеговитото награждаване. Към него да се обърне.

На другия ден обаче излезе, че опасението ми никак не е било напразно. Тъкмо се бях върнал от редакцията, когато у дома се яви един непознат. Както става обикновено, не чух името му, в замяна на това доста добре чух от коя служба е. Поканих го да влезе, без да искам доказателства, защото видът му вдъхваше доверие. Беше около петдесетгодишен мъж, добре облечен, с рядко срещана у нас изисканост и обноските. Представи се за любител на научната фантастика, който много ме ценял, но от комплиментите му пролича, че действително познаваше няколко мои книги.

Аз изпитвам мъчителна неловкост, когато ме хвалят така директно, а сега пък и не вярвах на похвалите му, защото ми намирисваха на съчинено предисловие, затова го прекъснах:

– С какво мога да ви бъда полезен?

Той обаче също изпитваше учудваща неловкост от мисията си. Разпери извинително ръце, пообърка синтаксиса:

– Видите ли... Боя се, че ще помислите нещо лошо за нас, а не бива... Не е така! Но ето, донася ни телеграфистът от пощата тази телеграма. Видяла му се подозрителна. – Той отново разпери ръце, този път за сметка на телеграфиста. – Никога не бил приемал подобни телеграми, и

то чак от Америка. Струвала, според него, много пари. Светкавична е. Той знаел английски и текстът му се сторил вече съвсем подозрителен, на индустриален шпионаж му заприличал...

Поех телеграмата, която недвусмислено бе адресирана до мен, в стила на гръмогласния и нафукан американец:

„Хелоу, Любен! От какво с направено ухото? Приятел-химик твърди, че е неизвестен на науката материал. Дава луди пари за него. Пишете веднага подробности, иначе ще дохвърчим в България!“

– Нали разбирате... – започна моят гост.

– Разбирам – рекох и скочих веднага към бюрото си, да му донеса касетките и недовършения ръкопис.

– Като че ли ви разтревожих – продължи той да се оправдава зад гърба ми. – Но си е редно и България да се интересува от неизвестни на науката материали, нали? За какво ухо става дума?

Вече истински се разтревожих, сетил се, че касетките нямаше да свършат работа. Краят с ухото не бе записан в тях. Липсваше и в ръкописа ми, защото не ми се стори сериозен за едно литературно произведение. В шеговитата размяна на сувенири не се съдържаше нито символ, нито идейна поанта.

Трябваше да доразкажа историята устно и аз я започнах с едно почти отчаяно: „Уф!“ Не пропуснах, естествено, и случката на приема в посолството.

Той ме изслуша, без да ме прекъсва, а накрая ме заразпитва, сякаш нищо не бях му разказал до този момент:

– И от какво все пак, според вас, бяха направени тия уши?

– Нали ви казах – викнах аз. – Впрочем не го казах. Та аз дори не съм се докосвал до тях! Зелени бяха и толкоз! На малахит ми заприлича в началото. – И добавих за всеки случай: – Но малахитът не е метал, минарал е...

– И четвърто нямаше, така ли? Вие нямате...

– Ама нали ви казах... – повторих аз болезнения си вик.

– Добре, добре – изправи се той. – Аз ще взема сега касетките, но като се запознаем с тях, ще си позволя пак да ви обезпокоя. Нали разбирате, версията, която ми разказахте...

– Но моля ви, каква версия? Никаква версия... – ужасих се аз от думата.

– Именно! Просто трябва да си спомните нещата по-добре. Време е минало оттогава, сега сте и разтревожен. Успокойте се, ние ви имаме пълно доверие! Но въпросът трябва да се изясни, а няма към кого друг

да се обърнем, нали? Както сам разказахте историята, всичко до вас опира. Никой от другите няма да бъде толкова нетактичен, че на себе си да даде медальона, пък на вас да не даде. Не можем да заподозрем и вашия колега от третия свят. Очевидно той се е свързал с японеца, щом ви устройват среща на техния прием. Очевидно е, нали?

– Така е – съгласих се аз съкрушено.

– Тогава?

– Значи, някой друг ги е оставил в хладилника.

– Но кой? И защо?... – Той регистрира със скептична усмивка повдигането на раменете ми, подаде ми ръка. – Надявам се, че до следващата среща ще ви хрумне някакъв отговор. – И отново понечи да се извинява. – Нали разбирате...

Уверих го:

– Разбирам, разбирам!

А никога не бях потвърждавал с тая дума нещо, което абсолютно не разбирах. Какъв отговор? Отгдето да взема този отговор? Кой бе оставил ушите в хладилника и защо в хладилника, какъв е материалът им? Някой, който бе подслушвал срещите ни, както ги подслушваше моето касетофонче, и бе решил да ни подиграе? Или пък да ни напомни, че винаги и навсякъде сме подслушвани от някой, който притежава неизвестни на науката материали?...

Да, не бях успял да се отърва! Ето че все пак, и то по най-безмилостния начин, бях заставен да съчиня четвъртата версия за Великденския остров. Каквото и да съчинех сега обаче, щеше да бъде лишено от жанровото си оправдание и никой нямаше да ми повярва. Та нали и затова срамежливо наричаме съчиненията си фантастични – да не ни обвинят в съзнателна измама!

Единствената надежда, която замъждука в отчаянието ми, бе по-скоро също въпрос: „Ако скалъпех, макар и със закъснение, една своя хипотеза за дългоухите каменни гиганти, щях ли да получа и аз загадъчния орден?“

И реших да съчинявам, да съчинявам, да съчинявам дотогава, докато заслужи зеленото ухо, та да го връча на ония, които не вярват на фантастичните истории.

КРАЙ

© 1978 Любен Дилов

Източник: <http://sfbg.us>

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/1301>]